

ARXIU MUNICIPAL DE L'HOSPITALET - ARXIU HISTÒRIC
c. Xipreret, 75 - 08901 L'HOSPITALET

Persona entrevistada: **ALBERT LILLO PAU**
Projecte: **Indústries de L'Hospitalet: CAN GOMAR**
Entrevistadora: Mireia Mascarell Llosa
Data: Febrer – Març 2005
Duració de la cinta: 60 minuts.
Signatura: Ot10

Observacions: Intervencions puntuals d'una dona, potser la seva dona (D).

CARA A:

Mol bé, doncs estem avui amb el senyor Albert Lillo. Com es diu, de segon cognom?

Pau.

Pau.

Mm.

Pau.

Pau, Pau.

Molt bé, curtet i maco, haha. Escolti, expliqui'm una mica, senyor Lillo: Vostè és d'aquí de l'Hospitalet?

Sí, estic(?) des(?) d'Hospitalet. Hospitalet.

Va néixer aquí?

Sí, vaig néixer al carrer Sauri.

Ahà.

Quasi bé a... a davant de la... Can Gomar.

O sigui que ja és del barri de sempre.

Però... vaig... després vaig marxar, vaig anar a viure al carrer Jardinets, que ara ja és un altre nom, ja no sé si és el Mossèn... espera, no me'n recordo, ara. És a darrera el Cadaixo(!?)...

Sí.

...allà on hi havia Ca(?) la(?) Eso(!?).

Sí, Mossèn Panyella.

Mossèn Panyella. Doncs allà vaig tenir... vaig anar allà...

D:...(?).

I després d'allà vaig anar al carrer Barcelona.

Ahà.

I llavors del carrer Barcelona ja...

...cap aquí.

Llavors del carrer Barcelona sí, vaig treballar a Can... a Can Gomar.

Escolti, i els seus pares també eren d'aquí de l'Hospitalet?

No, no.

Eren de fora.

No, el meu pare era de... de... D'on era? Espera, (?), he.

D: Ell? No.

De Guadarraman. És... andalús, em sembla que és a Andalusia, això. I la meva mare era d'Osca.

Ahà.

De Benabarre, Osca, que es parla(?) basc(?).

I es van conèixer aquí?

I es van conèixer aquí.

Que treballaven aquí al tèxtil o...?

La meva mare no, la meva mare... tant la meva mare com el meu pare eren dos burrets, parlant malament, haha.

Treballa... gent treballadora?

No sabien... no sabien llegir ni escriure.

Bé, gent treballadora.

En aquell temps... en aquell temps ja (?)...

D: Treballava el marbre.

Treballa... un treballava el marbre, a Cal...

...a Cal Jiménez(?)?

Primer aquí, a... Casa Espanya, per allà on hi havia...

Sí.

...un lloc que és(?)...

Sí, sí.

Doncs...

Sí, sí, hi havia una serradora, sí.

Allà serradora, allà treballava el meu pare. I la... després se'n va anar a Cal Jiménez, que és el pont aquell que hi havia allà...

Sí.

...que allà també...

Allà a Isabel la Catòlica.

Exacte. Allà també hi havia treballat.

Molt bé.

Bé, doncs tot això, hehe.

Escolti, i vostè em deia que va anar a col·legi aquí a Hospitalet, també.

Sí, a Casa Espanya.

A Casa Espanya.

Amb la Maria Guillem.

Ahà.

I quan va acabar a Casa Espanya, després va fer algun estudi més...

No.

...o ja es va posar a treballar?

No, no, ens vam posar a treballar, ja. Ja em vaig posar a treballar perquè tampoc... la cosa tampoc no anava gaire bé i... i em vaig posar a treballar. Primer d'aprenent de fuster.

Ahà. Aquí a Hospitalet, també.

Sí, aquí a Hospitalet. Però allò la meva mare no hi... no li... no li agradava gaire i a mi tampoc no m'agradava i, a l'últim, doncs vaig entrar per mediació d'una senyora que ara no me'n recordo com es diu, em va fer entrar a Can Gomar.

Ahà.

I allà no sé vaig entrar guanyant vint-i-cinc pessetes.

Se'n recorda quina edat tenia quan va entrar a Can Gomar?

Catorze...

D: Catorze.

...i mig, no arribava als cinc (?).

I què era, dels més joves o... la gent (???) en aquella edat?

No! Estava ple... estava ple d'aprenents, allà, brrrrrr! Fèiem feines que a vegades eren més d'home... perquè tampoc no matava, la feina que feies, és veritat, la feina de... aquella tampoc no matava però a vegades fèiem feines que eren més de... de... d'allò, d'oficials que no pas d'aprenents, perquè no matava, tampoc, la feina, eh? Es tocaven molt les madeixes, es tenyien, un cop ja havien estat es... ja estaven d'allò, tenyides, doncs agafàvem uns barrots de... de fusta, de... bé, era un... com uns troncs, oi?,...

Sí.

...però llargs...

Com un embarrat.

...i fèiem(?) un embarrat i llavors embarràvem totes les madeixes. Es posaven les madeixes allà però bé(?), aquesta feina es pot fer fàcilment perquè una persona...

Però igual s'havia de tenir força, potser.

No, no molta. Home, no, perquè després s'entrava en un lloc que era l'assecador i es posava a dins.

Mm. Bé, això ja m'ho explicarà ara amb més detall. Escolti, això que em diu que va entrar per mediació d'una altra persona, perquè abans, per entrar a una fàbrica havies d'entrar recomanat o (??)?

Sí, a vegades... a vega... Aquí sí, que fins i tot... fins i tot el... el vell, el Gomar vell,...

Sí.

...el més vell de... d'allò, que era el que va comprar... el que va formar la fàbrica aquesta, eh?, em va fer fer una carta 'per què vull...', haha... perquè volia entrar jo allà a treballar.

Com una carta de presentació?

Sí, de presentació, sí, de què jo volia entrar, bé, en fi... O perquè a veure si sabia llegir o escriure, no sé perquè va ser. Però bé, em van fer fer una carta, jo la vaig fer, la vaig donar i després al cap de cop em van cridar per anar a treballar.

I li van fer alguna entrevista o alguna cosa també o...?

Sí, sí, també, també em va... el vell... el Gomar vell...

D: L'Avi.

...també em va... em va dir... que li dèiem l'Avi, nosaltres, hehe.

D: Li dèiem l'Avi.

Hehe.

D: Era el gran.

Escolti, digui'm una cosa: Vostè, amb catorze anys i mig - quinze, quina impressió va tenir quan va entrar per primer cop a la fàbrica?

Home, és molt gran perquè llavors potser érem... Òndia, en aquella empresa potser hi havia cent i pico de persones, eh?, cent i pico! Perquè hi havia moltes dones, també, treballant allà. Era grandíols, allò. Home... e... era grandíols i el... Ara ja no; bé, és clar, perquè érem... vaja. I doncs clar, la impressió és que "hòstia!", hehe, "d'allò". Al començament em van posar aquí a la medissa, a... estendre i a... Em van explicar com anava..., bé, en fi. Després em van posar a darrera de l'assecador. O sigui, entraven les barres amb unes cadenes que ja estaven a... aposentades tant a dalt com a baix i anant... i aleshores(?) va corrent, corrent, corrent, no sé si tenia... no sé si tenia quinze o trenta metres, no ho sé, ja no me'n recordo ben bé. Era un túnel... clar, per allà doncs... a base de vapor i de ventiladors s'assecaven... hi havia un d'allò. I a l'altra punta n'hi havia una altra que plegava.

Ahà.

Feia anar les madeixes i les pegava(?) i les posava al seu lloc. Després allò anava amb els homes aquells que feien les... les... els paquets.

Ja per sortir...?

Ja sortien. Ja...

...de la fàbrica ja preparades.

...ja... ja per sortir. Perquè era més abans de madeixa, o sigui, que de... troca i cotó i seda que de ro... que de teixit de roba, abans era més.

I qua... recorda quan va estar en aquesta primera... ocupació que estava aprenent...

Sí, aquí vaig estar potser... un parell d'anys, potser vaig estar. Després em van posar a l'estenedor, que (?) va ser terrible, buf! Allò va ser...

L'estenedor estava a dalt?

Estava a dalt de tot, que eren aquests totxos que a vegades es feien així, no sé si (?)... Sí, era perquè les... les d'allò... el vent corregués, eh?, que baixi el corrent i entrava l'aire i llavors s'assecava. Hi havia unes barres a dalt, tot unes barres... s'agafava la peça i es posava cap allà i llavors s'estirava, que allò sí, hi havia unes trones, que dèiem, unes trones, que anaven corrent, eh?, perquè... les d'allò, les barres estaven molt amunt i la roba l'havíem de fer anar penjant, eh?, devien(?) això, veus?, era una cosa així llaaarga i clar, doncs per aquí fèiem així...

Sí.

...així...

Ja l'entenc.

...però que toqués fins un pam de terra.

Sí. I com ho feien per tirar la... la peça així?

Amb la... trona aquesta, agafàvem el cap, l'anàvem passant, passant, passant totes les barres...

La trona era com una escala?

Una escala.

Ah.

Una escala amb quatre rodes.

Ah, molt bé.

Quatre rodes... Això ho feia més el... (??) perquè ho feien més els...

D:...els grans.

...els grans, els oficials i tot això perquè allò ja era de... d'estirar.

Mm.

Era pesat, allò era pesat. I llavors allà doncs... anava... és això que et dic, saps? Era... com així, oi? Passàvem la roba per aquí, llavors la fèiem passar aquí. Apa, queia aquí...

Sí, sí.

...una altra bossa...

Sí, sí.

...una altra bossa i així anava fent així. I llavors allà s'assecava. Allà vaig estar molt... molt de temps per allà baix passant molt(?) malament, allà, perquè el fred era terrible. Clar.

D: (??)...

Perquè estava tot ventilat.

(?) perquè... hehe. I llavors feia fred, aquí, eh? Perquè ara(?) no és com ara que no... no glaça! Però llavors glaçava, eh? I se'm van posar unes mans així d'inflades! Se'm van posar uns panells inflats i bé... i a l'últim van dir... van veure(?) el(?) pare(?) i oi, quan van veure aquelles mans va anar a casa del... del d'allò, del... de l'amo, o sigui del burgès,...

Del vell Gomar?

...del vell Gomar a veure si em podien canviar. Diu: "Home, el meu fill està d'aquesta manera que..." a veure si em podien canviar. I em van canviar.

Però a l'estiu devien estar bé, allà dalt, no?

Home, a l'estiu sí però a l'hivern...

Ja.

D: (??)

...l'hivern és dolent(?). L'hivern mira, galledes d'aigua bullent i (?) t'escalfaves (?) d'allò. Home, és clar, havies d'estar a l'aire lliure...

Clar, havia d'estar obert.

...havia d'estar obert. Doncs ja em van posar en un altre lloc... Em sembla que va ser... llavors em van tornar a posar no sé si va ser a l'aprest, em sembla que llavors vaig anar a l'aprest. Ara no me'n recordo si va ser a l'aprest o a la (?), fa tant de temps...

Clar, hehe. I què hi feien, a l'aprest?

A l'aprest assecaven, vull dir, acabàvem les... les... la roba. Passava la tela allà, hi havia els arams que l'assecava,...

D: (??)

...li donàvem l'amplada que volíem, l'eixamplaven. Hi havia unes cadenes que anaven... i unes pinces que agafava la roba, l'anava agafant i allò entrava... i anaven corrent. Anaven en un corró i llavors les(?) havíem de treure. Però això ho feien amb més... més aviat els... els d'allò, els...

D:...oficials.

...els oficials. A vegades també et tocava a tu perquè... home, eren feines que no mataven, no mataven tampoc, també les podies fer. El que passa és que eren de... d'oficials però hi havia molts... És que érem molts aprenent, allà, eh? Una barbaritat d'aprenents, (??)!

Com era això? Cada aprenent tenia un oficial al seu càrrec o un oficial tenia diversos...?

No, no, a vegades els aprenents (?)... És que eren feines que potser... hi havia un oficial i tu ajudaves a la... a aquell oficial, tu l'ajudaves a ell. Ell t'ensenyava el que havies de fer i d'allò. Més que res era... era això.

I després, a banda de l'oficial, hi havia un supervisor de secció o com era, això?

No, hi havia un encarregat, que era el...

Un encarregat.

...el majordom, hi havia el majordom i hi havia el segon encarregat. Un se'n cuidava dels acabaments i l'altre se'n cuidava de la maquinària...

Ahà.

...la maquinària i... (?) d'allò. Aquell és el que distribuïa... D'allà l'apre... de l'aprest vaig anar al tint, d'allà vaig anar al tint.

El tint estava a baix.

A dalt de tot.

Ah, a dalt de tot?

Sí, bé, al... ja tocant a la... com si anéssim cap a les bigues(?), saps?

Sí.

Doncs allà hi havia tot el tint, ja. I allà doncs ja... el començar a... a tenyir, ja. Em vaig posar en unes... en unes... llocs de corrons, que anaven voltant, i unes màquines que baixaven... uns corrons que es posaven a la troca, es posaven a dins... Perquè hi havia troca, llavors, i hi havia...

...madeixa.

Bé, la troca és la madeixa.

Ah, es el mateix.

Sí. I a... les peces.

Ah.

Ja començaven a... a tenyir amb peça. I allà doncs vaig estar bastant de temps. Després doncs vaig passar a la... a la peça, a tenyir peces... de roba, que venien... Llavors ja es començava ja la madeixa a anar de baixa, ja, la cosa ja... es veu que (?)... guanyaven més quartos amb la...

...amb la peça feta.

...amb les peces fet... de... la peça de roba doncs venien... bé, moltes. Després d'allò i... que eren més manual perquè era... era unes... unes màquines que hi havia uns rodets, oi?, que anaven rodant, rodant, rodant i les feien... o sigui que agafaves una peça, la tiraves a dins, agafaves el cap d'un i el cap de l'altre, la cosies i allò anava voltant.

A dintre de la banyera?

A dintre de la...

D:...de la barca.

...de la pastera que hi havia la barca.

D: Una(?) barca.

La barca, que era... i hi havia un corró que anava voltant, és clar. Però això hi havia un, dos, depèn de la ba... de la màquina que sigui, n'hi havia de cinc, de sis... o sigui que a(?) lo(?) millor podien posar cinc o sis... era millor... doncs cada... cada d'allò mesurava cent metres, eh?, cada d'allò.

Déu n'hi do.

(?) N'hi havia de cinquanta, n'hi havia de cent però... o sigui que en una barcada potser te'n feies... te'n feies (?) o cinc-cents metres, eh? I allò anava voltant, voltant. Al darrera afegíem... posàvem el tint, en fred, després hi donàvem el vapor, començava a bullir; després posàvem sal, i així.

La sal era perquè quedés ben fixat.

Perquè quedés així fixat i a més a més que agafava més. Si no li posaves alguna cosa... el que... després hi havia (??) també que posaven sulfat, sulfat de ferro, també, em sembla que era sul... ara no me'n recordo, com es deia. Sulfat, perquè ja no me'n recordo ja ben bé. Era una cosa blanca que se li posava també.

Mm.

Sal segons com: Si hi anava... si hi anava sabé no hi podies posar sal perquè eren contraris, la feia malbé, la... Si (??)... més d'un cop havia passat que si fumies... si hi foties sal i després vei... posaves sabó, ja estava la (?) enlaire(?), eh?

I per què s'havia de posar, el sabó?

Home, perquè agaf... quedés més d'allò, més suau, la cosa.

Ah.

Era més suau. Si no, posaven sal, posaven un suavitzant, un suavitzant que llavors la sal no li feia res. Però tu poses sal amb el sabó...

...i malament.

El talla.

D: Al contrari, al contrari.

El talla, és al contrari.

Mm.

I així, exclusivament, vaig treballar molt... molt de... bastant temps. A l'últim vaig treballar amb les màquines que es deien gíguers(?), que són... unes màquines que porten dos corrons a dalt, dos corrons a baix, petitets... Llavors es passaven... i anaven a dalt. Llavors allò anava... d'allò. Allò ja era automàtic tot.

Però era per tenyir, això, també?

Per tenyir, tenyir. I allò era automàtic, tot allò va ser automàtic, ja. Ja es canviava ell sol..., es posaven en una... en uns ca... al cap de la peça es posava uns acompanyadors, que s'enrotllaven. Llavors allò quan tocava el tint, llavors cat!, i a una altra banda, i així successivament fins que tornava a venir un altre cap...

Ja l'entenc. Però era per peces, això,...

Sí, sí, eren peces, però...

...no per madeixa.

No, això eren peces.

D:...eren peces.

Però allà... allà amb un... amb un d'allò hi posaven set-cents i fins i tot vuit-cents metres, eh?, que posaven (??).

Escolti, digui'm una cosa: De materials, quan feien madeixes, així les troques i tot, que... vostè em deia que hi havia cotó, hi havia seda...

Sí.

Se'n recorda de què més...

Home, (?) començament...

De llana, en tenien?

La llana no en vam tocar gaire. La llana la vam tocar molt poc i no, no, no la vam arribar a tocar. El que... era més era cotó, i la seda i després ja, quan va venir la... el...

D:...el tergal.

La seda natural també la vam tocar... Seda natural, eh?, autèntica seda natural també la vam tocar a madeix... amb madeixa.

Sí.

I també... també en vam fer amb peça.

I vostè ho recorda si tenyien peces de Can Vilomara.

Doncs no.

Perquè jo...

Jo que sàpiga...

...algú de can Vilomara m'havia comentat...

No.

**...que portaven a tenir a Can Gomar i ningú de Can Gomar m'ha sabut...
confirmar aquesta...**

Si no és...

...idea.

Si no és més enrrera que jo, que jo... em sembla que els vells, els vells que eren deien que sí que havien portat peces, però això ho tinc només una mica així, eh? Però jo, des que vaig treballar, jo no... I a vegades ho dèiem: "Óndia, és estrany, eh?, que no portin peces de Can Vilomara...".

Perquè de... a quin any va néixer, vostè?

Jo el 28.

28.

Vaig...

I va entrar que tenia...

El 43.

...quinze anys?

El 43...

El 43. Clar,...

...vaig entrar.

...hagués hagut de ser abans de la guerra. Si haguessin fet això de la seda...

Sí, és clar.

...hagués hagut de ser abans de la guerra.

Oh, és clar, sí. Jo ara(?) que... no ho recordi, eh?, de... que havien portat peces. I ho deien, eh?, però jo em sembla que els vells, els més vells encara, deien que sí que s'hi havia portat però no sé què (?) devia passar. Alguna cosa devia passar...

Sí, sí.

...però no ho sé.

Escolti, i... de peces també era el cotó el que més dominava?

No, també dominava molt la seda.

La seda.

D: Sí, eh?

Tant o més que el cotó, eh?

Però no se'n recorda pas per quines empreses s'havia treballat, aquí a Can Gomar?

Buf! Home, hehe, he, és molt... home, sí, hi havia aquest el Cornet, en... en Bernades... en Cornet, en Bernades, que aquests em sembla que ja deuen estar... I qui més? El Balcells... Són empreses que em sembla que ja... inexistents, ja. I últimament ja... oi, és que hi havia tantes empreses, ja! Ja... ja no me'n recordo de més, eh(?)?

Mm.

Per...

D: I aquell que us donava molta feina?

Aquell sí, el...

D: Aquell del... (??)...

Ja no me'n recordo, ja.

D:...del nom.

Ja no me'n recordo.

D: N'hi havia un que els donava molta feina.

Sí, n'hi ha un... un... Bé, aquest... aquest és últimament. Ja no me'n recordo...

D: Últimament.

...com es deia.

Suposo que també anava a èpoques, no?, de tenir més o menys feina?

Haviem estat a vegades dos mesos sense fer res!

Res.

L'únic que se li pot donar en aquesta... a la... als pa... als... als d'allò, patrons aquests, és que mai no ens va faltar el jornal.

D: (??)

Això sí, és veritat.

Mm. Sí, això també m'ho havien comentat.

No ens va faltar mai... I això que vam passar èpoques... dolentíssimes, eh?, èpoques molt dolentes, però mai no ens va passar... I a vegades mira, frega... haha, fregant vidres...

Clar, fent altres coses.

...i, haha, i pintant, haha, pintant i(?) si acabaves anar a pintar una altra cosa i així. I vam estar... a vegades estàvem... un mes i dos mesos a vegades...

D: (???)

...poca... poca feina. Va guanyar... ha, no es guanyava gaire.

No, suposo que més o menys com a tot arreu en aquella època.

No es guanyava gaire. Ara, després el que passava és que ara últimament, com fèiem tantes, tantes hores – perquè en fèiem moltes, d'hores...

D: (??)

Que guanyaves més d'hores...

D: Hehe.

...que de sou?

Hahaha.

Sí, sí, però això encara passa ara a moltes empreses.

D: (?) més hores que (??).

Ui, i tant! No, llavors ja... ja es van començar... el pa... el vell Gomar ja es va...

...retirar...

...va morir...

Ah, va morir.

Va morir. També vam tenir una època molt dolenta perquè (?) plegàvem a les deu... No sé si t'ho ha... t'ho ha comentat el Devesa, això?

Clar, jo havia preguntat també una mica dels horaris que fèieu i com anaven variant aquests horaris de... laborals.

Sí, no, no vari... no variaven gaire, perquè havíem treballat de nit amb les restriccions que hi havia...

Clar, això, m'acabo d'apuntar això per preguntar-li, perquè clar, quan vostè va entrar va ser aquella època de la postguerra, que...

Sí, exacte(?).

...de la burra i tot aquesta cosa, no?

Oh, bé, la burra encara va venir més cap aquí. Que després la va fer anar perquè... teníem poca llum, ai, corrent, i en necessitàvem més i es veu que la... que les companyies no els en donaven prou. Però també era per les restriccions també, (?) que vam anar la burra, haha, anava... Però també, no sé si t'ho ha comentat el Devesa, que vam tenir una època que s'entrava... plegàvem... fèiem torns... Sí, hi va haver una temporada que vam fer torns, del matí i de la nit també, també vaig treballar tres mesos a la nit.

Déu n'hi do.

I donava el cas que plegàvem a les... a la tarda plegàvem a les deu... i robaven, entraven a robar. No t'ho ha comentat el De...?

No.

Sí. (??)... van entrar dues o tres vegades.

A la nit?

A la nit, a la nit. Però escolta, és que jo no sé què va passar (?), encara no ho entenc. Escolta, a vegades estàvem ballant allà... allà al carrer Muntanya, haha, al... carrer Sant Josep...

Sí.

...i tot d'un plegat senties la... la sirena...

D: Sí.

...que tocava perquè havien entrat a robar.

D:...havien entrat a robar.

Me cago(?)'n...! Hi havíem anat nosaltres a... érem (??) encara(?), pu!, cap allà... a veure què passava, haha.

Però no hi havia vigilants, allà?

Sí! Estaven cagats de por, haha.

No, no, és el més normal, eh?

Hahaha. Estaven, vaja...! I un..., haha, que estava: "Jo no puc més, jo no puc més", haha.

Clar. "Jo plego, jo plego".

Estava... estaven tan espantats.

D: Clar.

És que era una cosa... després es va... es va acabar però encara no se sap per... què és el que va passar, perquè a vegades no robaven gran cosa. Diu que sí que van robar peces... Jo no ho sé, no... ben entès no ho sé, què va passar, saps? Van robar. Van robar, a vegades peces, però no ho sé. I tot d'un plegar es va acabar.

Sí, sí. Ves a saber. Escolti'm una cosa: I de totes aquestes seccions en les que vostè va estar, que m'ha anat explicant i tot, quina és la que li va semblar més... més enfarfegadora, més dura, més...?

Potser la que va ser... estar de...

...a dalt.

...a dalt.

Pel tema del fred.

Sí, el fred, allò va ser terrible.

I pel contrari, quina ve ser la feina que li va semblar...

(?).

...o que li va interessar més?

Home, mira, quan estava allà a les màquines dels gíguers(?) és quan vaig estar més bé.

Perquè va ser quan era més gran, també, no?

D: Sí.

Ja era més gran, ja era més gran.

D: I tant.

Després ja vaig començar a dir: “Bé...”... Portaven(?) una màquina, una màquina... francament...

D: No feien res.

No. Home, sí que fèiem,...

D: Home, sí que fèieu.

...collons!

Haha.

D: Sí, bé, però vull dir que era...

Però...

...que no era tanta feina, (???)

...no era d'allò. A l'últim, aquests nois, els...

D:...fills...

No, el pare, el... el fill del...

...de l'avi.

...del vell Gomar va veure que allò s'havia d'espavilar, si no...

Ja.

...la cosa no... no d'allò. Llavors(?) en van... ens van dir si volíem portar dues màquines cadascú. Jo i un altre xicot, que aquest xicot ja està... ja és mort. Aquest (??) els fills, també. I les van portar, ens van donar... Què ens van donar?

D: (?) llei(?), no?

(?)... hahaha.

D: (??).

Ah, però us compensaven, per haver de portar dues màquines?

D: Sí!

Home! Home, només faltaria això!

D: Portaven les màquines...

És clar, si es doblava la feina! I ens va dir que ens donaven... cent cinquanta, i nosaltres vam dir: “No, cent cinquanta no, cent setanta”. Clar, en aquell temps també totes les coses...

D: (??) era...

Clar.

Cent setanta pessetes, eh?

Sí, sí, sí, sí.

Més... més el jornal.

No, jo m'imagino que no eren cent setanta mil, haha.

D: Hahaha.

Haha.

Ja seria massa.

Haha. I... i ells no ho volien i a... no sé qui va ser... a sí, el... el d'allò, el Rodríguez, aquell, el...

D: El Rodríguez, aquell de la... de la...

...el d'allò, el...

D:...(???)

...delegat(?).

D: (??).

Jo també vaig ser delegat, eh?

Ahà.

De (?) ser.

Ah, ja m'ho explicarà, això.

Sí, també vaig ser delegat, haha. Però aquest... ja... ja veuràs(?), llavors ja ho havia deixat, jo. I... aquest, el Rodríguez aquest - que és mort, pobre home - doncs aquest li va dir: "Home, val la pena, eh? Que s'ho pensi, eh?". (???) ens donaven cent cinquanta i nosaltres volíem cent setanta i especialistes, que sempre guanyaves una mica més, el jornal base...

D:...pujava.

...et pujava.

D: Pujava una mica.

Si eres oficial... però també hi havia oficial especialista, que no era molt, potser no sé si eren vint-i-cinc o trenta pessetes...

Mm.

...en aquell temps, i allà no me'n recordo quan guanyàvem, eh? I ell(?) no volien però a l'últim aquest el Rodríguez doncs... el dele... el delegat va dir: "Home, val la pensa, eh? Pensi-s'ho bé". I a l'últim... perquè això(?) donava quartos, oi?

Sempre... és el que costa més, hehe.

El cal... el caler, el caler és el caler i, a l'últim van cedir, ens van donar... les cent setanta i a més a més especialistes.

D:...especialistes.

Llavors van d'allò. D'aquí ja van vindre altres que també van anar a... fent-se, ja... ja es van començar, molts, a posar-se dues màquines, perquè amb una, francament, (??)... tenies... teníem temps de sobres, perquè home, eren automàtiques...

Era anar controlant i...

Era... era automàtica, només havies d'anar vigilant. I jo amb aquella altre xicot ens portàvem divinament bé, perquè ens vigilàvem les màquines tant ell les seves com jo les meves, no teníem cap d'allò. (??) que anava molt bé. I no sé què més, ja. Què em volies preguntar més?

D: (??)... ell(?) es va retirar, oi?

Eh?

D: Et vas...

No, home...

D:...d'aquestes màquines?

No, després vaig anar a unes altres més grans...

D: Bé, però (?)...

...més grans ja i... ja de quasi bé ja ens vam retirar ja, ha.

Escolti, tornem una mica al principi...

Anem(?)...

...que m'he oblidat...

...enrera.

...de fer-li una pregunta. Igual que a vostè la va ajudar aquella veïna o així, a entrar, eh?

Sí.

Allò que m'explicava...

Sí.

...de quan eren ben petits,...

Sí.

...després vostè ha ajudat a algú, també, a entrar a la mà... a la fàbrica...

No.

...ja que es necessitava la recomanació?

No, no, no. No. no, perquè ja havia... llavors ja entraven més...

I familiars seus o així tampoc no...?

No, tampoc no hi va entrar ningú, de familiars no hi va entrar ningú.

Clar, perquè una de les coses que em comentaven altres companys i companyes seus de... de Can Gomar és que clar, que sí que hi havia un interès per part de la família que hi hagués un ambient una mica familiar, que fos gent coneguda, gent del barri.

Sí, primer sí però després ja no havien... ja no... després ja últimament ja no volien que entressin de la mateixa família, a vegades, ja no... no els interessava gaire, no ho sé.

Abans sí que si era una... sí, abans era com una família tot allò, oi?, però després ja va començar que... els... els fills, ja, de...

Una altra visió.

...dels fills...

D:...ja pensaven diferent.

...ja pensaven...

Una altra visió.

...ja pensaven d'una altra manera.

I vostè quin any va ser que va deixar de treballar-hi, a Can Gomar?

Quin any vaig come... el noranta (?).

D: Quan fa quan vingui que fa que ve, que no (?).

El 92 vaig come... vaig acabar, em sembla, el 92, em sembla...

Bé, a principis dels anys noranta.

Sí, el 92.

Llavors vostè va viure tot aquest procés de... de tota la gent immigrant que arribava a Hospitalet, també. A Can Gomar va entrar molta gent de fora, en alguna època?

Ah, sí! Sí, van... van entrar. Sí, van entrar d'aquests que d'allò, sí, venien.

I q...

No. Bé...

I això va... va modificar alguna cosa, de cara a...

No, no, no, no. Al contrari, que fèiem bromes, haha, a vegades els fèiem bromes però no, no, es van portar bé i... no hi ha... no, no passava res.

Mm.

Home, quasi tots érem catalans, però en van entrar molts de... que eren(?) andalusos i d'allò i... En van entrar bastants.

I eren gent igual de... treballadora, eren més treballadors...?

No.

Eren més reivindicatius...?

No. Allà la... (?) la fàbrica... Home, hi va haver... també hi va haver vagues perquè és clar, si... hi havia convenis del tèxtil que no s'aprovaven... i a vegades deien de fer vaga. A vegades en fèiem i a vegades no en fèiem.

Però això ja als anys setanta, suposo, no?

Sí, sí. També en fèiem un... fèiem.

Mm.

Però no, amb els... amb els que van venir de fora, no,...

D:...no hi va haver problemes.

...no hi va haver problema.

Mm.

Es van portar tots bé.

Escolti, i d'homes i dones... així, hi havia més homes, per això, a la fàbrica, no?

Sí, als començament hi havia més... però també n'hi havia moltes, de dones, eh?

Moltíssimes. Ja les... després ja va començar a no vo... a no agafar més dones...

D: Es van anar morint i ja no n'agafaven.

...i ja no n'agafaven més, ja no n'agafaven..., a l'últim... quasi bé no hi havia cap dona, ja. Potser la... la Carmeta, la jove,...

D: Mm.

...haha, potser va ser una de les últimes, ja. Que ja...

D: (??)

...va plegar i em sembla que ja no en van rellogar cap més.

D: I la teva germana, no?

Aquella, la...

D: Però(?) clar(?)...

...l'Escalfapé(?). També van plegar però... ja no... llavors ja no en van llogar més.

D: Ja no en van llogar més.

Ja no en van voler.

I per què devia ser, això, que després ja no van agafar dones?

No ho sé, noi, perquè hi havia feines que ere... home, hi havia vegades que deies: “Óndia, s’ha de cosir... una peça” i et venia una dona a cosir-te... perquè a vegades... les peces es trencaven el...

Sí.

...el voraviu...

Sí.

...i(?) clar, s’havia de cosir perquè si no... es trencava tot, eh?

Clar.

Però no sé, no... no van voler ja més dones, després ja... però això ja va ser més cap aquí, eh?

Potser per moure el material o així, no?

No, perquè era... era al magatzem...

Ah. Era al magatzem on hi havia les dones normalment?

Les dones al magatzem i després també... els que els enrotllaven les peces.

Sí.

Hi havia en llocs de... unes màquines que enrotllaven les peces, que què(?) era allà, eren dones. I a l’últim van posar homes.

Mm. Escolti, i suposo que aquí passava com a la resta de fàbriques que les dones cobraven menys que els homes, això vosaltres ho sabíeu, així entre treballadors, el que cobrava cadascú o no us ho dèieu?

Sí, em sembla que cobraven una mica menys, eh? Em sembla que sí que cobraven una mica menys que nosaltres, però n’hi havia... n’hi havia que cobraven més, eh?, que els homes?

(??)?

Sí, perquè feien algunes feines més especials, més específiques.

O sigui, depenia més de la categoria?

Sí.

I després els anys acumulats també comptaven pel... pel sou, de cobrar més?

No.

Els que portaven més anys cobraven més o...?

Home, llavors hi havia... home, hi havi...

D: (??).

És clar, hi havi... haha, hi havia el...s beneficis...

D: En(?) això es coneixia.

Hi havia els beneficis: depèn dels anys que treballaves et donaven més benefi...

Ah, bé, val. I després, a preu fet, per això, no s'hi va treballar mai, no?
No. No, a preu fet no. L'únic que et donaven una prima com ara jo et dic...

Ahà.

...que posava(?) dues màquines i després...

Val.

...tot això va anar... a més en altres que també portaven dues màquines, els van donar més...

D: Però això era perquè portaven més...

Però no,...

D:....(??).

...a preu fet no.

Mm.

A preu fet, allò(?) era molt difícil, molt difícil anar a preu fet, allà...

Mm.

...perquè home, si tenyies una cosa...

D:...l'havies d'acabar.

...mai no sabies quan acabaria, perquè s'havia de... de fer el color exacte.

Clar.

I escolta, potser... potser ho tenyies i en una hora estava llest però potser a vegades et passaves tot el matí i aquell color no... no sortia, eh?

...no agafava. Perquè escolti, això dels colors suposo que... bé, ja m'ho han explicat que hi havia com una mena de taula amb els números dels colors i tot això. Però hi havia algú...

Jo havia treballat...

...que s'encarregués de la part química?

Vaig... veus... mira, vaig estar aquí en el... la cambra de colors vaig estar allí, jo.

Què era, com un laboratori?

No, no ben bé. El laboratori estava a dalt i el... la cambra dels colors estava a baix. Hi havia tot uns pots amb uns números; aquests números... i els encarregats ja sabien quin... quina classe eren. (??) es posa... I els que estàvem a la cambra de colors a vegades dèiem: "Óndia, aquest ja l'ha fotuda". Perquè s'havia equivocat i allò...

En posar la quantitat?

...poc o menys ja deies: "Aquest color no pot anar amb aquest". A vegades anaves allà amb el paperet, que feia una... un... un d'allò, un paper...

CARA B:

Ara!

La fórmula que portàvem, que és un paperet, de que... ho feia l'encarregat, i és clar, doncs hi havia vegades que... Home!, també em podia... també m'havia equivocat jo, eh?, perquè havíem de passar... mil·ligrams, grams i quilos, clar, a vegades també et podies equivocar i jo (?) em vaig equivocar més d'un cop.

Perquè això ja el... però vos... ja us ho deien, a vosaltres, no? La quantitat no l'havíeu de decidir vosaltres...

No, no, no, no.

...la quantitat pels metres ni res, això ja...

L'únic que passava és que si ja tenies... ja feia temps que estaves allà a la cambra de colors...

L'experiència...

...ja poc o menys sabies que aquest color no pot anar amb aquest ni aquest no pot anar amb aquell i a vegades et venia l'encarregat i et donava amb... el d'allò i tu deies: "Això no pot ser". Anaves allà: "Tu, em sembla que això t'has equivocat". "Hòstia!! Sí que... noi, sí que m'he equivocat". I a vegades (?)... ens havíem equivocat nosaltres.

Clar, clar.

Però si ens equivocàvem nosaltres era més fotut perquè sí, n'hi havia que...

...que ho veies...

...en remenar veies: "Hòstia, això no és aquest color que havíem de fer". I... em venien allà (?): "Tu, escolta...". "Home, ja ho arreglarem, doncs". Anàvem allà: "Mira, que ha passat això". No passava res. (??)...

Escolti, i expliqui'm una mica... perquè el que no m'acaba de quedar clar... sé que hi havia dues plantes, diguem, a dalt i a baix, no?, això tothom m'ha anat dient "a dalt..."

Dues o tre...

...i a baix".

Dues o tres, n'hi havia, a dalt.

Més o menys així perquè jo ho entengui, eh? Com estava organitzada, en seccions? Allò de dir, doncs: "Tu entraves per la porta i el primer que trobaves a mà dreta era la porteria..."

Sí.

...a mà esquerra hi havia... Com era això, se'n recorda una mica?

Bé, sí...

Fent memòria, així...

Sí. Sí, sí.

Fem un recorregut.

En entrar hi havia, a mà esquerra, o sigui a la banda que... del Carrilet, anem a suposar,...

Sí.

...de la... avinguda del Carrilet,...

Sí.

...hi havia la casa on vivien els... Gomars.

...els Gomar.

Allà hi havia el despatx, a baix, i a dalt hi havia la casa. Després entraves a dins, més a l'esquerra hi havia la part de... d'aprest, ah, de... d'enrotllament, enrotllaven totes les peces.

Al final?

Al final, sí, que donaven... les finestres donaven allà al Carrilet, allà...

Molt bé.

...on hi ha l'avinguda del Carrilet. Llavors passaves, hi havia un passadís...

A mà dreta?

...a mà dreta i llavors al fons, eh?,...

Sí.

...hi havia tota la maquinària, que hi havia la màquina de requetir(?), el... que era on es posaven les peces perquè sortissin més seus, després hi havia... bé, tota la maquinària. Després al capdamunt, com si anéssim cap a l'Espiga(?), allà hi havia el tint.

Sí, que és això que m'explicava ara.

Hi havia tot el tint.

Sí.

Tot el tint estava allà. Després, més cap a la paret, o sigui era cap al carrer, ja...

Sí.

...cap al carrer com(?) si el... el... el carrer, ja, allà hi havia un magatzem de... on hi havia les dones.

I allí és on arribava el gènere?

Arribava el gènere... És que clar, també... és que van fer tants canvis!

Clar. No, no, ja m'imagino.

Perquè primer també tenien el magatzem al costat de... d'allà on tenien el... l'avinguda del Carrilet, també hi havia allà el magatzem. El van traspasar i el van posar a l'altra... a l'altre nau perquè ja no hi cabia, allà.

Mm.

Van posar allà... i la van posar enfront del... del d'allò, del carrer. Però allà no hi havia finestres ni hi havia res, eh? És clar, tot era una... un d'allò, un... tancat, tot era un tancat,...

Sí.

...les finestres estaven a aquesta banda d'aquí. Allà van començar a tenir calefacció.

Sí, això ja m'ho han explicat també, la... la Carme.

Però és que hi havia un encarregat que els va dir... - hehe, que era un... - que els va dir: "Protesteu, protesteu!". I quan ja... llavors, haha, tenien la calefacció, llavors aquell els la feia parar perquè no els... no li agradava.

Sí. Sí. Sí, sí.

Això t'ho va dir, també?

Sí. Sí, sí, ja m'ho ha explicat. Sí, sí. M'ha explicat tota aquesta història de la calefacció, haha.

Doncs això passava. Aquests mateixos que li deia "no, no, demaneu, demaneu!", haha, llavors els deia que no... no els deixava... perquè era una mica rar... rar, aquell.

Sí.

Oi, aquell...! Era bastant raret.

Hehe.

Sí, perquè els deia una cosa i després els fotia una altra.

Una altra.

Sí, era... era bastant rar.

Val, i després d'aquest magatzem, doncs...? Ens havíem quedat aquí.

Sí, (??) d'allò... Llavors les van portar d'aquí a... o de dalt...? És que ja no me'n recordo ben bé, eh? Les van portar a dalt, a dalt, que hi havia un muntacàrregues que baixaven. I de dalt les van passar a baix. O sigui que... és que...

Clar, van anar variant molt.

...van fer tants canvis...

Perquè l'entrada de mer... de... de persones sempre més o menys havia estat pel mateix lloc?

Sí, per allà...

D: (???)

...per allà on hi havia el... el bar aquell amb(?) el Misèries(?), que diuen...

És el... l'avinguda Pau Casals, doncs això, no?

És a Pau Casals,...

D: Allà, amb una porta (??).

...per allà tenia un d'allò. Hi havia un bar que es deia el... el Misèries, que encara hi és.

D: Encara hi és.

I allà hi havia l'entrada.

D: (??) l'entrada (??).

I era una gran portalada.

I l'entrada de mercaderies?

També per allà.

D: Allà.

També era per allà.

Sí, tota, tot, tot. Hi havia camions... Primer els camions eren de l'empresa...

Sí.

Però després ja eren autònoms. Els feien anar allà... Van agafar gent... que... sí, treballaven per a l'empresa però eren autònoms, ja.

Mm.

Vaja(?), el camió era d'ells.

Escolti, i a banda del que eren els espais de la fàbrica, hi havia algun lloc on vostès tinguessin doncs un espai per anar a esmorzar o...?

Sí, teníem la cambra... una cambra d'aquestes... teníem. Primer teníem no més que penjadors, després ja vam començar a protestar i ens van posar armariets per... per posar la roba. I teníem les dutxes i teníem... sí, el wàter, bé, tot això ho teníem.

I les dutxes i així, ho fèieu servir?

Jo no. Jo no,...

D: (?) a casa(?).

...jo com que venia aquí... Algú sí, algun, o... o un... si alguna vegada doncs t'embrutaves molt o així doncs sí, també, però no. Home, hi havia aquests de Barcelona que sí que es dutxaven. Perquè clar, si anem enrera. La major part venien de Barcelona, de Poble Nou, de tot... de molts lloc.

Ah, sí?

Sí. Hi havia... hi havia que si(?) havien sigut... – clar, ara tornem a anar enrera, ha – hi havia que havien sigut... que amb el... el més vell, o sigui, el vell Gomar,...

D: L'Avi, sí.

...havien treballat amb aquests, amb unes altres fàbriques.

Déu n'hi do.

Però això (??)... que quan el veien...

D: (??).

...que quan el veien li deien: “Tu, vinga, home, ves-te'n d'aquí! (??)”. Hahaha. “Que no te'n recordes el que feies tu?”

D: (???)

Hahahaha!

Clar, amb més confiança, un tracte més de confiança.

Sí, perquè n'hi havia... n'hi havia varis que eren... havien treballat junts, i els (?)...

I venien cada dia fins aquí a Hospitalet?

Sí, de Poble Nou i tot. I de la Sagrada Família. Ui, venia molta gent de... de Barcelona, moltíssima, per això ja et dic... Clar, vaig recordant coses.

Clar, per això, per això.

D'explicar(?)...

Veu que és bo anar xerrant.

...vas recordant coses. Venia molta gent, de Barcelona, molta! Potser hi havia més gent de Barcelona que... i de Poble Nou i de Sants...

D:...que d'aquí.

...que d'aquí Hospitalet, eh?

I què...

Hi havia dones i tot de... d'allò, eh?

I què ho feia, això? Que ell... que el Gomar potser havia treballat també a... allà en aquella zona?

El vell Gomar havia treballat amb empreses de l'altra... de... Segons jo... Xxxt! Això és...

O sigui(?), el que vostè li sembla que...

Que... el que...

...li han explicat.

No, el que van explicar els vells...

Sí.

...els vells de... d'allà.

Sí.

Havien treballat amb ell.

Però cap a la zona aquella del Poble Nou?

Poble... Poble Nou...

Ah.

Bé, tot allò. I llavors ell va formar una... una d'allò, una... Com se diu? Un... amb un altre, es va ajuntar.

D: (??).

Sí.

Es van ajuntar dos...

Una societat.

Un era el... que tenia els quartos i l'altre, que era el Gomar, era el que en sabia.

...era el que en sabia.

Perquè aquest feia... havia fet d'encarregat a altres empreses.

Sí.

Per això coneixia molts...

...treballadors,...

...però dic jo...

...clar.

...que, en fer aquesta fàbrica potser va... algú va...

...va cridar la gent que coneixia.

O(?) potser sí que va... va agafar. I per això tenien aquesta amistat.

Val, val, (???)

Que hi ha vegades que hi havia un que li deia... Estava... Perquè home, aquests eren... quasi amics, bé, i... i portaven la bota i bevia. I aque... haha. I el Gomar, a vegades, el vell, venia allà: "Hòstia(?), no(?), allò, em fotràs pas! Què vols? Que me la tiraràs a terra". Hahaha. "(?) fotràs (??)!". (???)... Home, hi havia una coneixença, doncs és clar, es deien de tot.

Sí, sí, sí.

Es coneixien molt.

Molt bé. Escolti, i en aquest espai que deien, la cambra aquesta, a banda del... d'anar a canviar-se cada dia perquè suposo que portaven... la granota aquesta de color blau...

Últimament. Als començaments no, eh? Però últimament sí. Llavors pels convenir ja havia de donar sabates i granota. Si voli...

Les sabates eren botes eren botes de plàstic...

No.

...per a la gent que treballava (??)

Eren... eren d'aquestes xiru... com unes xiruques.

D: Que(?) havíeu portat... allò, oi?

Esclops.

D: Esclops.

Havia portat... havíem portat e...

D. Esclops.

Saps què és, esclops?

Sí.

D: De(?) fusta.

Amb fusta. Que allò ho havíem portat nosaltres (?)...

Això va molt bé per treballar a l'aigu... a l'aigua, no?

Sí.

D: Sí.

Això ho havíem pagat nosaltres, eh?, ens ho pagàvem nosaltres. Després amb els convenir doncs va sortir la llei que... ens havien de donar roba i ens havien de donar sabates. Llavors donaven unes xiruques i el... que volia granota no li feien pagar res, però si volies dues peces...

D:...ho(?) havies(?) de demanar(?).

...que tothom volia... dues peces - saps què vull dir?...

Sí.

...pantalons i la jaqueteta -...

Sí, sí, sí.

...doncs allò ho havies de pagar, havies d'abonar la diferència.

Però i llavors això, cada treballador s'encarregava també de rentar-s'ho i tot, eh?

Sí, sí, sí, això sí.

D: (?).

Et venien, t'emprovaven... venia un sastre, t'emprovava, et feia les mides... Que a vegades, haha, no era (?) perquè...

D: (??)

...te les (?)... haha...

Ja, així per la mànega...

Ara, te... te... et prenien mides, eh? Ara, això no vol dir que després no...

Haha.

...haha, no li (?).

...no quadrés, allò, haha. I les dones també portaven algun vestit especial?

Bata, unes bates. N'hi havia que portaven unes bates... Quasi totes anaven amb bates.

Però del mateix color que la granota dels homes o no?

Doncs no me'n recordo.

Això no... és que no ho vaig preguntar, a la (?).

No, amb... no me'n recordo. Vols que et digui la veritat, que no... no ho sé, si portaven...

El nostre era... era blau.

Perquè devíeu portar gravat aquí...?

Gravat...

D: Gomar.

Sí, Gomar, sí.

D: A la butxaca.

Mira, encara en tinc unes jo aquí, de... d'allò, encara... encara...

D: Encara en té una.

...encara me n'ha sobrat una, haha.

Déu n'hi do. Escolti, i del que recorda de les instal·lacions i de les màquines, vostè, en els anys que hi va ser, recorda algun procés en què s'hagués canviat maquinària?

Sí, home, ui tant!

Això era una cosa habitual,...

Es va canviar...

...la renovació o es va fer pocs cops?

El... últimament es va canviar molt. Es van gastar molts diners i es van canviar moltes coses perquè si no... si no es canviaven anaven a l'aigua, s'havia... s'havia de... de prosperar i aquests nois sí, els dels... o sigui, els...

...els néts del vell...

...els néts del vell...

...que ja havien estudiat i tot, aquests.

Sí. Sí, n'hi havia un que era l'Albert...

Clar.

Aquest era... l'industrial, aquest... aquest sabia, el que passa és que volia saber tant...

Ja.

...que a vegades...

Ja,...

...moltes coses ja no arribava...

...que (?) una mica tocar a terra.

...d'allò, eh? Volia tocar-ho tot. I de tota manera no era tonto, no, perquè era... era ge... era d'allò. I l'altre... també, també havia estudiat, alguna cosa de tèxtil, també de... de d'allò. Però van haver de canviar moltes màquines. Ui, tant, que van canviar! Si no, se n'anaven a l'aigua. Van haver de posar unes màquines a... aquest (?)... bé, són autoclaus, que allà es feia de tot! (???)...

Devien ser estrangeres, aquestes màquines, no?

No, em sembla que... Oh, no, sí, una(?) sí eren... italianes, em sembla que venien d'Itàlia i de tot. I d'aquí també.

I per fer la formació, per entendre com funcionava tot això, venia algú a fer-vos algunes classes o així o...? O anàveu vosaltres aprenent?

No, això ho anàvem aprenent, eh? No dic jo que quan compraven una màquina clar, te l'havien d'ensenyar com anava. Home, llavors es lògic!

Mm.

D. Clar.

Quan havies(?) de d'allò venia el tècnic, el de la casa, i et deia: "Això s'ha de venir(?) així i així i així".

Perquè vosaltres teníeu, a dintre de la fàbrica, mecànic, per exemple,...

Sí.

...per quan es feia malbé alguna peça?

Sí. Hi havia mecànics, hi havia dos o tres mecànics. Que... sí, sí, venien (?) dos o tres mecànics i se'n cuidaven de les reparacions i de(?) tot(?).

I la neteja de... de les naus i tot això, qui...?

Ajh!

Ho fèieu vosaltres, també?

Això, em sembla que ja, hehe, això ho fèiem nosaltres.

Però què es feia, cada dia o el... o el cap de setmana, diguem?

Quan es podia. Si hi havia feina, he, *olvídate*. Quan no hi havia feina doncs mira, un... donaven una hora i dir: “S’han d’untar les màquines i... i d’allò, no hi ha gaire feina”, dons ho fèiem. Però si no...

Clar.

Passava, eh? Perquè la... el... per netejar ens tocava a nosaltres, eh?

Perquè... l’època que vostè va treballar va treballar sempre dissabtes o...?

Vaig treballar sempre... No, vaig treballar el... el dissabte i la tar... la tarda, treballàvem tot el dia. Després ja vaig començar només al matí. I després ja vaig començar, a finals...

O sigui, ha viscut totes les etapes.

Sí, ja, home... De... (?) quaranta-vuit anys, eh?

D: Quaranta-vuit.

Déu n’hi do.

Sempre he treballat a la mateixa empresa, (?), jo, eh?

D: Sí(?).

I el... i el Devesa més, eh? El Devesa em sembla que va treballar-ne uns cinquanta.

Aquell encara més.

Déu n’hi do. Escolti, i recorda el... el dia que a plegar, vostè? Què li... Suposo que li van fer alguna cosa, no?

Sí, em van fer una mica de regalet. Bah, mira... Mira, encara el porto!

Ah, el rellotge?

Goita’l! Ha!

Com els policies americans, que els regalen rellotges?

D: Hahaha.

Un rellotge i una cartera, hahaha.

D: I una cartera.

Sí.

Però això de banda dels treballadors?

Sí.

I els... els propietaris també hi col·laboraven, en aquestes coses o no?

Sí, el d’allò, també, també van col·laborar, sí.

I quina...? Li va fer pena, deixar la fàbrica?

No, què va! Me cago’n de...! Em deien, deien: “Oi, i la...!”. No, home, no, em va...(?).

D: Llavors... llavors va viure.

Però va ser que es va jubilar o que ho va deixar abans de jubilar-se?

Més aviat. Als seixanta-dos, vaig plegar als seixanta-dos anys.

Perquè hi havia la possibilitat...

Sí, ja podia d’allò.

...d'agafar-la anticipada?

Seixanta dos, vaig... No, no, no, no, anticipada no, no, no, no.

D: No res, res.

Vaig plegar...

D: Va plegar...

...sense ni cinc.

D:...sense ni un duro.

Érem set o vuit. Vam plegar tots. No sé si ens va agafar por perquè n'hi va haver-hi un que...

D: He, es morien.

...que, haha, que es va morir i (???) agafar el retiro i, haha, i va morir. Es deia Badal.

D: El Badal, sí.

Aquell era encarregat.

D: Aquell, pobre. No va tocar ni un duro, pobre.

I allò, mira, que va d'allò i es va morir.

D: I va (??)...

I llavors ja ens vam... El Devesa... Però no, el Devesa potser més tard que jo, o jo més...? No, em sembla que...

D: No, una miqueta més tard que tu.

No, em sembla que jo vaig...

D: Com tu, també?

No ho sé si va... es va... va retirar més aviat ell que jo. Bé, no ho sé, ens vam retirar set o vuit gairebé en un any. Jo, quan vaig fer els... els seixanta-dos vaig dir: "Prou, s'ha acabat".

D: Però no els van donar ni (??).

Per ella, eh? Que jo hagués continuat, eh?

D: Vaig dir: "Prou". Bé(?).

Home, va començar: "Ai, ja n'hi ha prou...

D: Clar(?) que(?) sí(?).

...que ja en tenim prou, que aquí, que allà".

D: (??)

O sigui, tot el procés també de poder... negociar tot el tema aquest de les jubilacions i tot, tampoc no ho van poder fer, vostès, això?

D: No.

No. No ho van voler. No ens van voler donar ni el... d'allò, ni el...

D:...ni l'atur, de dir...

...ni l'atur...

D: Res.

...tampoc no d'allò. No, no..., no, no es van voler... fer res. No sé si nosaltres tampoc no vam pressionar prou... Potser tampoc, eh? A vegades li dic jo: "Vam ser una colla de burros perquè haguéssim pogut pressio... pressionar una mica i potser n'haguéssim tret". Però no.

Mm.

D: Com que ser... va ser (?)...

Vam tocar-ho una mica però no van voler.

D: Va ser voluntat d'ell de plegar...

I ho(?) van (?).

Mm. Escolti, expliqui'm això del sindicat, que m'ha dit que vostè havia estat al sindicat.

Ah, sí, vaig...

Perquè a veure, el que jo s... jo sé (?)...

Vaig estar un parell d'anys.

Però clar, els anys quaranta i cinquanta hi havia el sindicat vertical...

Sí, però llavors res, llavors...

Llavors això, com funcionava, dintre la fàbrica, això?

(?) doncs hi havia... hi havia aquest el... aquest el Rodríguez...

D: El Rodríguez.

...que era...buf!, era un... era un d'allò, tenia molta, eh?,...

D: Molta (?).

...molt de *palique*.

D: Molta (?).

Sí. Era bo, no?, que la persona fos així o... o no?

Sí. Sí, però bé, tampoc no es guanyava gran cosa, eh? Amb aquest ver... amb aquests sindicats verticals no hi havia manera de treure res.

I quan va ser que va canviar una mica la... la situació?

Home, quan (?) va començar ja... a venir ja les Comissions Obreres i... ja mort el Franco, llavors ja la cosa va canviar una mica, ja.

Perquè quins sindicats hi havia, a la fàbrica?

Comis... Comissions Obreres i el... gaire bé tots eren de Comissions Obreres. Jo vaig estar un quant temps amb Comissions Obreres però després ja em vaig esborrar.

D: Mm.

Perquè a vegades anaves allà i... no t'atenien, tampoc.

Però teníeu un representant...

Sí, hi havia...

...sindical?

...hi havia (??) que... però a vegades no ho era, eh?, del sindicat tampoc. Jo em vaig... vaig fer-me de... vam... en van d'allò, nomenar a mi de... d'enllaç, jo i un altre... un altre xicot. I vam ser els que portàvem... el d'allò. Que vam aconseguir algunes cosetes, no gaires: Vam aconseguir que ens donessin el lot...

D: El lot de Nadal.

...per Nadal, que tothom deia: "Ah! Que què que allò...!". Jo vaig... Mira, aquest (???), haha. Va dir: "Hòstia, perquè no demaneu..." – haha – "perquè no demaneu un lot?". Me cago'n (?). Un dia que teníem(?) una reunió dic: "A veure si... per Nadal...

D:...cau alguna coseta", clar.

...ens(?) doneu(?) (??)". Tu saps el que... el que seria que diguem: "Óndia, a Can(?) (?), óndia..." – hahaha – "un lot", hahaha. I a l'últim doncs vaig aconseguir-ho, vaig aconseguir-ho, ell i el... l'enllaç que tenia jo i l'altre, érem dos.

I quines més coses se'n recorda d'aquestes que van aconseguir gràcies al... a la lluita així més de... des del sindicat i tot?
Em sembla que poca cosa. Home...

Alguna cosa d'horaris o de sous o de tot això? No.

Després també hi havia el... bé, això més enrera. També hi havia el... l'economat, que ens donaven seixanta-cinc pessetes... Primer era... ens donaven arròs, hehe. Això més enrera, eh?

Però això ho portava algú, a la fàbrica, no? No teníeu...

Això és un economat. Això era la... de la... del ram...

...del tèxtil.

...xxt!, ram de l'aigua, tèxtil ram de l'aigua, eh?

Sí.

Perquè el nostre ram era ram de l'aigua.

...de l'aigua. I on estava aquest economat.

Estava a Barcelona.

Val.

Aleshores et donaven... cada quinze dies et donaven arròs...

D:...oli

...oli...

D: Sí.

...bé, en fi, era un lot, cada quinze dies, per un valor de seixanta-cinc pessetes. Però què va passar? Que nosaltres vam dir que volíem... les pessetes, però aquí la vam... perquè tot el que ens donaven, amb el temps, les seixanta-cinc pessetes no es(?) vam(?)...

...ja no t'arriba.

D:...es van quedar... es van quedar res(?).

...no es(?) vam(?), haha, mentre que si haguéssim agafat el lot allò sempre hagués pujat, m'entens el que vull dir-te? I per Nadal també teníem, haha, també hi havia lot, que... ens donaven pollastre, haha.

D:...pollastre, haha.

Mort, suposo.

Noo! Haha.

D: Viu!

Viu!

D: A tu et tocava grosset, que el que li tocava petitó, la broma que feia!

Hahaha. Allò era de por! Haha.

D: Ha.

Allà hi havia pollastres grossos i petits, haha.

Hahaha.

Això no t'ho ha explicat, el Devesa?

No, això no m'ho han explicat.

Hahaha.

D: Haha. I quan li tocava el gros, (??) ooh!!

Va sortejar, va... haha, a sorteigs, oi? Perquè clar, haha, allò era de... allò era de riure!

Però què n'arribava, un per a cada treballador?

Sí.

D: Un per a cadascú.

Un per a cada treballador, però n'hi havia de grossos i de petits, hahahahaha.

D: Hehe, n'hi havia un que era molt bromista, el Garric, oi?, i li va tocar un (?), haha.

Haha. El Garric no l'havies conegut, tu?

No.

No?

D: El Garric era... oiii...!

Bé, aquest era... que era dibuixant...

Sí.

...i... i estava aquí amb el... d'allò, que té... té una... una... una d'allò, una nau, bé, té un d'allò vell i era un dibuixant molt bo.

No, no. Sí, sí, sí.

D: Com una galeria.

La gent que he anomenat...

Jo no l'he conegut però anomenada sí que en té, el Garric.

Bé, aquest... aquest havia treballat amb (?)... havia treballat allà. Després se'n va anar a Can Vilavà(?). Bé, això dels pollastres et donaven un número...

D: He.

...i el...

D:...i el pollastre portava(?) el número.

...amb una bossa i triaves, haha.

D: I havies(?) d'anar a buscar el número. Mira, aquest és el teu!!! Hahaha.

Hahaha. Jo me'l podia posar a la butxaca, haha, a la butxaca de l'americana el podia portar, haha,...

D: (???)

...encara no pesava un quart de quilo, hahaha.

Haha.

Haha.

D: (??)! Haha.

I altres que pesaven dos quilos,...

D: Sí.

...i tres.

D: Haha.

Eren grandiosos, (??), haha.

D: Hahaha.

Déu n'hi do.

Haha.

D: Haha.

Déu n'hi do. Bé, aquestes anècdotes són molt bones.

D: Ai, sí, haha!

Ai!! Hahahaha!

D: No volia tant el pollastre com el que reien(?).

Clar.

Home...

Tota la conya que fèieu.

...és que també rèiem, eh?

D: Oh, de riure (??).

Home, hi també n'hi havia... Oi, que és... oh! Han passat tantes coses...

D: Hahaha.

Clar(?).

També hi havia el 18 de juliol, que feien la *comilona*.

D: Sí.

Ah, tu tot això tu no... no...

No, però n'he sentit a parlar, del 18 de juliol.

El 18 de juliol hi havia les *comilonas* per matar-nos una mica la gana que portà...
hahahaha.

Haha.

Hahahahahaha. El 18 de juliol doncs clar, doncs...

D: Vosaltres on anàveu, a dinar?

Collons(?), allà a la fàbrica.

D: Allà a la fàbrica mateix.

Hi havia allà els que... el cu...

D: Sempre en acabat...

...els cuiners...

D: Però en(?) acabat(?) també es van fer uns arrossos...

No, si allò era(?) la fàbrica. Es feia allà... hi havia un... teníem unes paelles, allà! Haha.

D: Haha.

Com? Com? A veure, a veure... El divuit de juliol hi havia uns cuiners i uns cambrers...

Oh, què va, cambrers!

...que els contractaven per (?).

Els cuiners eren els (?) d'allà...

D: (???)

...d'allà a la fàbrica, hahaha.

Com? Que hi havia cuiners, a la fàbrica?

No, haha.

Ah.

Però ho (?).

D: Els mateixos treballadors ho feien.

Ah, els treballadors!

Hahahaha.

Però jo em pensava que això era una cosa que organitzaven els amos.

D: No.

L'organitzaven, sí!

D: Però ho feien ells(?).

Posaven...

Però la feina la feien els treballadors, ha.

...posav... posaven... sí, no, també... ells es quedaven allà a dinar, eh?

Sí.

D: (???)

Ara, fotíem uns dinars a base de bé! Home, havíem de matar la gana que... que arrossegàvem, hahahaha.

Haha. I ho cuinàveu allà i tot?

Sí, a darrera de... Oh, i es posaven unes taules, allà, que eren... un d'allò i allà bé, escolta, hi havia gots, hi havia... copes, hi havia de tot. I escolta, no, no... es menja...

D: (???) allò, oi?, Albert?

Home, no, el 28 de juliol...

D: No, no, perquè era el 18 de juliol. No.

...per l'amor de Déu. Pel 18 de juliol no, home.

D: No, clar.

I allà ens fèiem tot un... vaja, unes paelles d'allò... Després venien... venia algun cantant, que va venir l'Ausensi! Tu no has sentit(?) anomenar aquest, l'Ausensi? Era un baríton...

D:...baríton...

...del Liceu. I va venir a cantar allà per mediació d'un que treballava allà. I llavors es començava... Era un baríton dels... de...

D:...dels millors.

...bé, a ser... va ser un dels barítons millors de la...

...sortit del Liceu.

Cada estiu, eh?, aquest, l'Ausensi, cada estiu.

D: Encara canta.

No, canta a...

D: Ara canta (???)

...fa alguna miqueta, no, però...

D: Tenia una veu...!

I aquí va venir aquí a la fàbrica, a cantar. Perquè(?)... venia per... per coneixença va venir a cantar aquí. Haha! I n'hi havia un que tocava... hahaha, n'hi havia un que tocava el piano, dels treballadors, eh?, que tenia una orquestra, hahahahaha. Tocava tan malament que aquell(?) deia(?): "Home,...

D:...tanca", hahaha.

Hahahaha. Llavors s'hi va posar una... una... una del despatx, que ja no... ja... ja es morta, i aquella sabia tocar el piano, i s'hi va posar ella i llavors van... van cantar. I

llavors el que passava és que vaja, com que hi havia pa i hi havia vi, hahaha, tothom a requisar tot el pa, tot el que podien! Un cop havíem acabat de menjar, hahaha, ja anàvem tots cap a la cambra, allà a posar coses a... hahaha, pels altres dies.

D:...menjar, hahaha.

Hahahaha.

D: Que (?), eh?

I n'hi havia molts que s'emportaven una carmanyola, hahahahaha.

D:...la carmanyola. Jo no llençava res! Ara es llença però abans no es llençava res.

I els aprenents havíem de... hahaha, havíem de recitar. Recitàvem poesies, hahaha, i coses.

Osti, tu, quin cachondeo que portàveu el 18 de juliol!

Sí, déu n'hi do. Sempre(?) (?).

I no us feien anar a missa i així?

Eh? No.

No us feien anar a missa...

No, no, no, no havíem de... hahaha.

Escolti, i alguna vegada que havia vingut aquí el Franco, us hi havia fet anar?

Sí.

D: Sí, això sí.

Sí, a veure...

Amb autocars i així?

Amb el...

D: Et pagaven el dia...

Sí, et pagaven el dia. Quan arriba... arribàvem a la plaça Espanya un per aquí, l'altre per allà i *si te he visto no me acuerdo*, hahaha.

D: Però nosaltres ens (???).

Ens feien signar...

Signàveu.

D: Ells(?) signaven...

Ens feien signar conforme hi havíem anat.

D:...anat.

Anàvem allà, (?) signava i adéu siau.

D: He.

I marxàvem. N'hi havia molts que marxàvem. Oh, sí, escolta, ja...

Les heu vist de tots colors, eh?, per això...

Sí, (?), déu n'hi do, déu n'hi do, déu n'hi do.

Escolti, i el que eren festes així tipus el Nadal o per Sant Joan o així, fèieu alguna cosa, també?

No.

No.

No, no, no. Cadascú a casa seva.

D: Cadascú a casa seva.

Cadascú a casa seva. Amb aquests xicots havíem fet alguna... alguna... no sé si t'ho ha dit el Devesa... que havíem fet algunes...

...algun dinar o alguna cosa.

...algunes coses, sí,...

Sí.

...amb el... d'allò. També algú... ho fèiem també per saber... més coses...

D: I feia... i feia algun partit de futbol.

Clar, per a...

Per agafar...

...relaxar(?) una mica l'ambient.

...la... l'ambient i després agafar coses, a veure com està, com ho fan, com ho deixen de fer. Després es va acabar, (??).

I això dels partits de futbol, que tenien un equip, també?

D: No, feien fut... quan fèieu la (?)...

Ooh, era entre solters i casats, va, (?).

D: Sí.

Ah, o sigui, partit de costellada.

Sí.

Hahaha.

De bàsquet també es va fer un parti... es deia... Es feien uns partits d'empresa. Això amb la... amb el d'allò, eh?, amb el... amb en Franco, eh?

Sí.

Es feien uns partits d'empreses que sorti... que hi havia els... Cotxes Oliveres...

Ahà.

...els Cotxes Oliveres (?) tenien...

Els del Tecla Sala també tenien equip...

Tecla Sala tenia equip..., tenia equip... Can Gomar, tan Gomar tenia equip, que jo hi jugava, jo ju... jo havia jugat a bàsquet... (?)... Encara tinc fotografies, de la...

D:...del bàsquet i...

..del bàsquet.

D:...(???)

I... doncs fèiem partits així. Es pagaven...

Entre fàbriques d'Hospitalet, per això?

Sí, això s'ho pagava... s'ho pagaven el... el... l'empresa ho pagava, pagava el... els d'allò, les sabatilles..., tot l'equip. I així jugàvem... jugàvem... Oh, hi havia el Mereges(?)... El Mereges(?) l'havies sentit a anomenar, tu? No.

Sí.

Sí?

D'anomenar-lo sí, conèixer-lo no...

No, bé, el Mereges(?)...

D: Home, que es jove.

Home, és gran!

D: (?)

És més gran que jo.

D: (??)

Havia jugat amb mon germà. Doncs aquest també jugava, bé, jugàvem molts jugadors!

Però amb empreses. I es feia a les nits. He, era divertit! Estava... ho passaves bé.

Nosaltres(?) hem passat (?) moltes coses.

Escolti, i alguna anècdota així..., perquè s'està acabant la cinta, però alguna anècdota així que recordi, allò de dir: "Osti, això és xulo per explicar-ho,...

Ah, ja no me'n re...

...això és graciós..."

Ja no me'n recordo.

Perquè accidents i així n'hi havia hagut, a...?

D: Sí, (???)...

Perquè treballant amb màquines suposo que...

No t'ho ha dit, el Devesa? El Joan Piera, que va morir?

No sé si m'ho va comentar. O si m'ho va comentar no me'n recordo.

Joan Piera...

D: (??) treballador, (?)...

...no sé si el... la seva germana encara és viva. No, és morta, ja.

D: Em sembla que sí.

És morta.

D: Em sembla...

És morta.

D:...que és morta, ja, també.

Va pujar a dalt, no havia de pujar perquè ja li havien dit que no pugés, però va pujar a dalt...

D: (??)

...a dalt de tot dels estenedors de dalt... Era d'uralita.

Ah, la Carme Jorba, m'ho va explicar.

T'ho va explicar.

Que es va...

D: Va(?) caure.

...que el sostre estava una mica malament i...

Va posar els peus...

...del pes...

...malament..., que no havia de pujar perquè tenia allò de... glaucoma, tenia... la vista la tenia molt malament...

D: (?) que no hi veia bé.

No hi veia. Venia allà i... i a vegades ni... ni veia ni la clau anglesa ni res però... el tonto va voler pujar allà, i (?), i va caure de dalt a baix i se'm(?) va reventar. És l'accident potser...

...el més fort que...

...més gros que hi ha hagut allà, eh? Sí.

D: No hi va haver cap més mort, jo...

No, morts no.

D:...que jo recordi no (?)...

I quan us fèieu mal o així anàveu a...

...a la mútua.

...a la mútua.

...a la mútua.

On la teníeu, la mútua, vosaltres?

Home...

D: (??).

...l'haviem tingut a la... l'ASEPEYO. A l'ASEPEYO en vam tenir una i després no sé si em vam tenir una altra. L'ASEPEYO és la que recordo més. Jo també vaig anar-hi.... a la... l'ASEPEYO perquè em va caure una... la tapadora d'una... de la màquina, en baixar, no me'n vaig adonar que em baixava i paing!, vaig quedar...

...grogui.

D:... (?) grogui.

...grogui, em vaig quedar, no coneixia ningú, ha. Vaja, coneixia, que em vaig quedar... vaja... i em van portar d'allò.

D: I amb(?) un dia va estar molt(?) atès(?)...

Però no, no va passar res.

D: ...molt bé.

Va venir aquest, l'Albert.

D: L'Albert.

Va... es va portar bé, va venir... la van portar a ella, també.

D: A mi em va acompanyar...

Va acompanyar-la.

D: Quan me'n vaig assabentar... de seguida em va dir: "Puja al cotxe que t'acompanyo".

I el vam anar a veure i va dir: "No t'espantis que ja... responc".

Déu n'hi do.

D: Es va portar molt bé.

Però bé, petits accidents, en el treball suposo que n'hi ha sempre.

Home, sempre hi ha (??),...

D: Home(?), i tant.

...des de cremades i coses així. Home, tocàvem aigua bullint...

Escolti, i els vapors i tot això, a la llarga ho han notat, també, la gent que ha treballat allà, o no...?

Home, era dolent, perquè tocar el... tints, (?) i tot això...

Devia ser tòxic, allò.

Salfumant... bé, àcid clorhídric, (??) sulfumant, àcid sulfúric, ascètic, fòrum(?), formol, tot això són àcids molt dolents... El clors, que és el lleixiu, i era concentrat, doncs tot això és clar...

I de fora se sentia, l'olor de la...

S'exclamaven(?).

...de la fàbrica?

S'exclamaven, diu que s'exclamaven, eh?

Els veïns es queixaven.

Perquè... principalment aquelles torres...

Sí.

...que feien allà... s'exclamaven. Perquè, a més a més, quan es(?) passava la... les peces de roba amb les màquines aquestes, clar, desprenien tot un fum que era tòxic i sortia a fora. Clar, per això allò... es veu que se sentia. Era tòxic, allò, allò era dolent.

Déu n'hi do.

Home, era nai... era niló, poliester...

I mai vau portar màscara? Perquè en aquelles èpoques tampoc...

Sí que en teníem, ara(?) últimament...